

עתו צפונה, נתקל המשמר־הקדמי, בקרבת ה"חאך" של קקון²). באויב שחסם בעדו את הדרך. כוח זה היה מורכב מפרשים, מגייסותיו של ג'זאר אשר נתמכו ע"י אלפים אחדים של רגלים מתושבי שכמ וסביבתה. נפוליון ערך מיד שתי דיביות במערך־קרב בהו־תירו דיביות אחת כעתודה — ועבר להתקפה אשר הוכתרה בהצלחה^{***}). "קורפוס־המשלוח" המשיך בתנועתו, וחנה הניית־לילה ביותא³).

כעבור יומיים כבר חונה הוא על הגדה השמאלית של הקישון, למול אל־חרתי (שבקרבת אדמות חרתיה של זמננו) ולא הרחק מג'למה בואך חיפה מכיוון עמק יזרעאל. קשה לקבוע בדיוק מתוך תיאורו של נפוליון אם עבר דרך נחל ערוץ (ודי־ערה) או דרך ואדי מילח; אך מתקבל יותר על הדעת שחצה את ההרים בדרך של נחל ערוץ^{****}).

בשנת 1799 היתה חיפה עיירה בת 2000—3000 תושבים, אשר לה גמל קטן. היא היתה בעלת ביצור־רים מיושנים וקלושים; אך ממילא לא היתה כל חשיבות לדבר שהרי הכרמל חלשו על העיר — ואכן, היא נכבשה ע"י הצרפתים כמעט ללא התנגדות והת־ברר שג'זאר פינה מתוכה את התותחים, שכרגיל כלולים הם באמצעי־המגן של עיר־מבוצרת. ההחזקה בחיפה היתה לצרפתים בעלת חשיבות רבה כי בנ־

כבר למחרת כיבושה של יפו^{*}) נשלחה דיביות קלבר אל העיר מוסקה¹) כדי להבטח את נטיב־ההתקדמות של המסע צפונה וליצור מגע עם האויב במידה שכוותו יהיו מצויים בשטח.

הקודא ישתומם בודאי למראה המילה "יער" ש־במשפט הקודם. אך, לפי עדותו של נפוליון, היה בשנת 1799 היער של מיספה הגדול שביערות סוריה; ועוד מוסיף נפוליון ומעיר, שזהו אותו יער בו התרחשה המערכה הנודעת בין המלך־הצלבן ריצ'רד לב־הארי, מלך אנגליה, לבין צלאח־אדין, ברם, לפי שאנו יודעים, התקיימה מערכה זו (המכונה "מערכת ארסוף") בקרבת רשפון של ימינו, כלומר סמוך מאוד אל שפת הים; שכן ריצ'רד לב־הארי הבטיח את אגף הימין של שדרתו, בשעת מסעו מהצפון אל הדרום (מעכו אל יפו) ע"י עצם סמיכתו אל הים, בו לא היתה ליריביו כל שליטה — בעוד שבאגף־השמאלי שלו, הוטרד הוא רבות ע"י גייסות צלאח־אדין, שהיו מגיחים מתוך היער (וביחוד סבל הוא מהזינוב ע"י הפרצנים במאסף שלו. על־כן, אם נכונים הם תיאור טיב השטח ע"י בונאפארטה וגרסתו בענין רציפות היער — הרי השתרע בשנת 1799 יער גדול מאוד לכל רוחבה של שפלת החוף, מסביבות רשפון ועד לסביבת רמת־הכובש שבימינו^{**}).

בשביל מסע מיפו צפונה היתה קיימת גם דרך שנתמשכה בקרבת שפת הים. אך נפוליון בחר למסעו בדרך המוליכה צפונה אל מרגלות ההרים. ושתי סיבות היו להחלטתו זו: — ראשית, הפחד להכנס עם כל צבאו, בהמשך תנועתו בדרך־החוף לתוך המיצר הנוצר במקום בו מתקרב מאוד הכרמל אל הים. שנית, — ונראה כי זאת היתה הסיבה העיקרית — נפוליון רצה להימנע מן ההכרח לצלות סמוך לשפכייהם של חצי תריסר הנחלים, מרובי־המים בעונה זו, החוצים את מישור־החוף ועל כן העדיף לעברם בקרבת מקורותיהם. יש לשים לב לכך שמסע זה נערך עדיין בעונת הגשמים; ונפוליון מציין בוכ־רונתיו שבשבויעיים הראשונים של חודש מרס ירדו גשמים רבים. אלו היו הסיבות שבגללן נצטוו קלבר לתפוס עמדה במיספה ולסייר אל תוך השטח ההררי, על־מנת לאַכֵן את האויב. ואמנם, סיריו נתקלו באויב בהתנגשויות רבות. ב־14 במרס 1799 העביר נפוליון את מפקדתו למיספה, בהשאירו את דיביות רייניה לעת־עתה במאסף ביפו. ב־15 במרס, בהמשיכו בתנו־

(1) כיום — כפר ערבי נטוש בקרבת קיבוץ רמת־הכובש.
 (2) בתחומי "ירדן" של עכשיו, בקרבת גבול ישראל, כשמונה ק"מ מצפ־מזרח לטול־כרם.
 (3) כיום — כפר ערבי נטוש, מצפ־מערב לטול־כרם, המוקף ישוים עבריים חדשים רבים. המקום ידוע מקרבות מלחמת־השתורר. (ראה ב"מערכות" חוב' ע"ז את פרשת־הקרב על כיבושה של קקון).
 (4) בתחומי "ירדן" של עכשיו, בקרבת גבול ישראל, כשמונה ק"מ מצפ־מזרח לטול־כרם.
 * ראה בסקירה הראשונה "מסע נפוליון בארץ־ישראל" ב"מערכות", חוב' קט"ז.
 ** הגם שיודעה הדרך של איזיוק והגומה בה נהג נפוליון לגבי ציונים גיאוגרפיים ידועים, וביחוד כשהיה בהם משום העלאת הוד־עבר ומתן משמעות סמלית למסעיו. — המער.

*** היות ויריביו לא התייצבו לפניו על הדרך עצמה, כי אם נערכו על הגבעות שמיימנו, במקביל לנתיב־מסעו (דבר שהלם את אוסיו וטיבו ה"מקומיים" של רוב גייסות אלה) — נאלץ נפוליון, לצורך התקפתו הנ"ל, להסב את כל צבאו בחזית מזרחה; וגם התקדמותו לאחר־מכן, בהשתלטו על שרשרת־הגבעות הראשונה, ובמדרף אחרי אנשי־שכמ הנסוגים "הבייתה" (להבדיל מפרשי ג'זאר, שהתרחקו לעבר־צפון, בכיוון אל עכו) הוליקה, אותו מזרחה. נכנית זו מכארת ממילא גם את מקום תנייתו השניה. — המער.
 **** כיוון תנועתו של צבא־בונאפארטה ביומיים הרא־שונים של המסע, במהודק אל רכסי הגבעות, תומך בהחלט בהנחתו זו של בעל המאמר. — המער.

מלה התכוננו הם לכנס את שייטות האספקה והציוד הכבד שנמצאו או בדרך ממצרים ומיפו. לתמהונם, הבחינו הם, במייהמפרץ שלפני עכו, בשתי אניות מערכה בריטיות גדולות; ולעובדה זו היו תוצאות חמורות, כפי שיתברר בהמשך תיאור העלילה. על חיליההנרסה הוטלה עתה המשימה להקים שני גשרים על הקישון; ועם השלמתם נע הקורפוס אל עכו. בגדה השמאלית של הנעמן תפס הצבא עמדות.

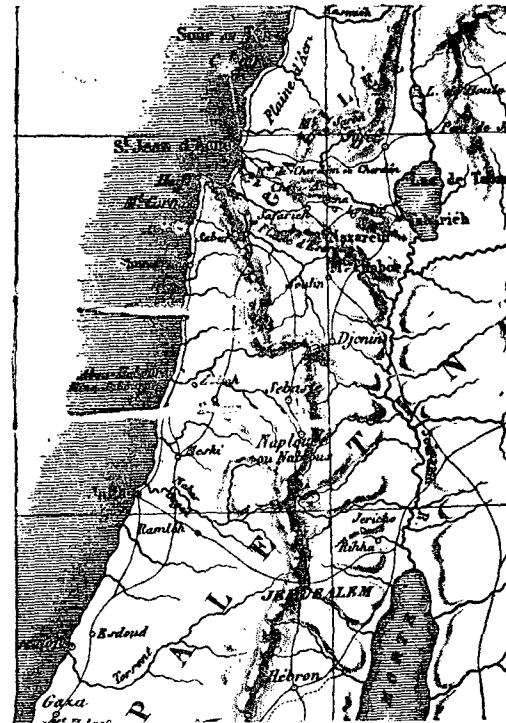
בעוד שיחידת פרשייה „גידים“ (משמר-הראש) ואתה שני תותחים, צלחה את הנחל להבטחת ראש-הגשר — עמלו המהנדסים במשך כל הלילה כדי לבנות שני גשרים מעל לנעמן. עם שחר ה-19 במרס התקדם חלוץ הצבא הצרפתי ועלה על גבעת-המסגד שממול לחומות עכו — והצבא כולו החל עובר את הנעמן, כשהרגלים משתמשים למעבר גם בסכר טחנת-הקמח (שעל הנחל*).

ע. המצוד על עכו - שלב א'

עט כולו שם. נצחון גלסון סימל את שליטתו המחודשת, וכמעט הבלעדית של הצי הבריטי בים התיכון; וכתוצאה משליטה זו לא יכולה היתה להיות למצור הצרפתי על עכו אפקט מלא. בעוד שביבשה סגרו הצרים על העיר מכל העברים, הרי המוצא ליס היה פתוח, ומאובטח ע"י פלגת הצי הבריטי. התוצאה

* תחנה, אשר על דעת י. ברטלבסקי יש לוותה עם חנות קורדני המסוימת במפות ישנות. (1) כיום — כפר ערבי נטוש, ולצדו מעגן קסן בחוף צפון-מערבית לזכרון-יעקב.

בהגיע הצרפתים בבוקרו של ה-19 במרס 1799 אל שערי עכו לא היתה להם כל סיבה להניח שעיר זו עלולה לעמוד להם למכשול יותר מן הערים שנכבשו על-ידים לפניכן. גם שתי אניות-המלחמה הבריטיות, שנראו לראשונה בחוף עכו ביום כיבוש חיפה, לא היה בהן כדי להדאיגם במיוחד; ובכל זאת היוו הללו גורם לא-מבוטל בכשלון המצור, כפי שעוד יוכח להלן. לאמתו של דבר, החל הענין באותו יום, יום כיבוש חיפה, עצמו. כבר צוין כי לגמל חיפה צריכה היתה להגיע שייטת אספקה וציוד מיפו וממצרים. כפי שזכור בודאי לקורא, העמיס נפוליון לפני צאתו את מצרים את תותחי-המצור הכבדים ביותר שלו על גבי ספינות, שכן חשש הוא לגרור אותם אתו דרך המדבר. שייטת זו היתה מוכנה להעלות את התותחים בכל מקום לאורך החוף, כפי שיידרש. היות ולא נזקקו להם קודם-לכן, ניתנה הוראה להביאם לחיפה, מיד לאחר שבונאפארטה זיהה את שתי אניות-המערכה האנגליות בנמל עכו. שלח הוא פרשים לטני-טורה (1) כדי לאותת לשייטת ולהזהירה. חלק של השייטת פנה בכל זאת אל חיפה ועם שחר ה-19 במרס הגיע ועגן שם בשלום; ואילו חלק אחר — ובו דוקא כלייהשיט עם ארטילרית-המצור — פנה לים הפתוח. האניות הבריטיות הפליגו לרדוף אחרי כלייהשיט אלה — ואכן, בהיות אניות המלחמה מהירות ותמרינות יותר, נלכדו הספינות הצרפתיות; וכך אירע הדבר, שבמקום שהתותחים הצרפתיים ירעישו את חומות עכו ויקעקעו אותן — המטירו הם אש מתוך העיר הבצורה על חיליהמשלוח הצרפתי.

מפת ארץ-ישראל בימי מסע נפוליון נראות בה דרך התקדמותו אל עכו (במזרח עמקהחוף) וזו של נסיגתו (סמוך לחוף הים).

מערך הבסיס הצרפתי - על גבעות סורון ש-
 כמותה לפניכן הצנחנים את זרועות נחל
 נטמו. ההתקפות נערכו על-פני השטח שבין חפיר
 עכו הקדומה לבין חומת העיר כמיני גיזאר (קדומה)
 בחלקה עד היום.

MÉDITERRANÉE

PLAN DU SIÈGE.
 DE ST JEAN D'ACRE.
 Pour servir aux mémoires dictés
 par
NAPOLEÓN
 SUR LA GIERAN D'ORIENT.

הישירה ממצב זה היתה כניסה בלתי מופרעת של תגבורת. אספקה וציוד לתוך העיר; או, בהגדרה פשוטה יותר, המצור לא היה מצור שלם, שכן חסר בו היסוד של הסגר.

גבור מערכת-עכו הממושכת שארכה מה-19 במרס עד ל-21 במאי 1799, היה על-כך מפקד פלגת-הצי הבריטי קומודור סאָר סידני סמית; ואפילו לעגו העוקצני של נפוליון, אשר ליגלג על חוסר הבנת הימאי האנגלי בעיני לוחמה-יבשתית — אין בו כדי לשנות התרשמותנו זו.

העיר עכו היתה דמוית-מלבן כששלוש מצלעותיו נשענות אל הים (כולל הנמל) והצלע הנתרת סגורה ע"י חומה, המשובצת במגדלים וצריחים והמהוה, לא-הרחק מגדת-הנמל, זוית חדה למדי; באופן שגזרה קצרה שבימינה נראית כבר בראשיתה של ה"צלע" הפונה אל הנמל. טירתו של המושל, ג'זאר-פחה, היתה למעשה מעין "מצודת"-העיר, או המעוז, לעיר בצורה זו. לפני החומות מצויה היתה, ברוחב של מאות מטרים אחדות, רצועה של חורבות, שרידי עיר ומבצר מתקופות שונות.

המשמר-הקדמי של הצרפתים, עם הופעתו במי-שור עכו, נכנס מיד לקרב עם אותן יחידות של חיל-ג'זאר שהחזיקו בחורבות שמחוץ לחומה, ואילצן להיסוג ולהכנס אל מאחורי-החומה. הצבא הצרפתי גערך בעיקרו על רכס נמוך, כק"מ וחצי מזרחה לעיר, המתמשך מגדות הנעמן צפונה — כשהתואי הכולט הוא אותה "גבעת המסגד" כפי שמכנה אותה בונאפארטה — ובימינו מכונה היא, כמספר תלים אחרים בארצנו, "תל נפוליון". את תחנת איסוף הפצועים מיקם המצביא בטחנת קמח שליד הנעמן. מצורי האספקה אורגנו מאחורי רכס-הגבעות האמור, כבניי-מחסנים שהיו מצויים במקום, בתי-חולים סודרו ע"י הצרפתים בשפרעם, חיפה, רמלה ויפו. אספקת עצי-הסקה ועצי-בניה (לצורך עבודותיו של חיל-ההנדסה, הן בפעולות-המצור והן להתקנת המנה) קוימה ע"י כריתת עצי זית ואלון מהרי הגליל, שנמצאו שם, לפי עדות נפוליון, בשפע*.)

למעשה הפך בונאפארטה את כל המישור שבין הים ועד לרגלי הרי הגליל למחנה צבאי אחד גדול. כדי להבטיחו הוא נקט במספר צעדים. ראשית — אבטחה קרובה: ליד גשרי הנעמן שנבנו ע"י חיל-ההנדסה הוקמו מגננים⁽¹⁾ להבטחתם. כל פתחי הוא-דיות המוליכים מהרי הגליל למישור נחסמו ע"י תעלות וגדרות; ולהבטחת מכושולים אלה הוצבו מש-

מרות של רגלים ופרשים. אך כדי שיוכל לקיים את המצור בלי הפרעת גורמים מבחוץ הוקף לאחר-מכן שדה-המערכה ע"י טבעת של גייסות-מחפים לאבטחה-מרוחק. אורגנו ארבע כוחות-משנה שמנו ביחד כ-2000 חייל. תפקידם העיקרי — למנוע צליחת הירדן, והתקרבות יתרה אל איזור המצור, על ידי כוחות תורכיים שהתרכזו באיזור דמשק, הכוח הראשון נשען על חיפה ושפרעם, כשהוא מאבטח את הכרמל, את עמק-יורעאל, את הדרך לשכם ואת שפת הים שמדרום למפרץ. הכוח השני, בפיקודו של גנרל ג'זנו, החזיק במצודה של נצרת כשהוא מאבטח את עמק-הירדן שמדרום לים כנרת. הכוח השלישי, בפיקודו של גנרל מורט, איבטח את עמק הירדן שמצפון לים כנרת, ובמיוחד את גשר-בנות-יעקב והוא חונה באי-זור צפת; ואילו הכוח הרביעי השלים את מעגל-האבטחה במעברי הגליל-העליון המערבי ע"י הוצאת משמרות לעבר צור⁽²⁾. מערכו הכללי דמוי איפוא לשתי טבעות, אחת בתוך השניה; טבעת פנימית הפונה כלפי העיר עכו, וצרה עליה; וטבעת שניה מרוחקת ממנה ולכן גדולה הרבה יותר בקוטר — הפונה כלפי חוץ. שיטה זו ננקטה ע"י נפוליון גם במצורים אחרים⁽³⁾, כשהיא מאפשרת לו, בשעת הצורך, להחליש את הכוחות הצרים על-מנת לתגבר את הטבעת החיצונית, להכות בכוח עדיף את "צבא הישע" הבא לחלץ את המבצר הנצור — ולהזרז ולהגביר את כוחות המצור לאחר שפגה סכנת הבקעת המצור מבחוץ.

יצוין דרך אגב כי תכסיס מעין זה נקט אפילו בימינו, בתקופת המאבק, ב"ליל וינגייט" הנודע, בו נתכונה ה"הגנה" להעלות מפילים בחוף ת"א. על אף התנגדות המשטרה והצבא הבריטיים, ערך מפקד המבצע, יהושע גלזברמן ז"ל, את כוחות הפלמ"ח והח"ש בשתי טבעות; האחת — להבטחת-צמודה על חוף העליה; והשניה — כלפי חוץ, כדי למנוע חזירת כוחות בריטיים אל מקום-ההורדה. חברת ה"הגנה", ברכה פולד ז"ל נהרגה או בהיתקלות המשטרה הבריטית בטבעת היציגית זו.

(1) ואשר פעולת-ה"בירוא" של הצרפתים, בדומה לזו של כובשים קודמים, ודאי שלא עזרה לשמור על המשך-קיומם...

(1) Defences — בלע"ז.
(2) מעין כאלו לזכור באינו מידה טעה לעתים נפוליון כוהי מקומות כך הוא מכנה, למשל, את הגליל העליון והמרכזי כ"הרי שומרון".
(3) לויזמה במצור האוסטרים על מנטואה בשנת 1796.

בד בבד עם השלמת מערך זה החל בונאפארטה בפעילות מדינית לרכישת בעלי ברית ולאבטחת העורף — וכן להבטחת זרם אספקה של מזונות טריים אל מחנהו. הוא יצר מגע עם מנהיגים ערביים שונים שהיו עוינים את השלטון התורכי או שרחשו איבה אישית אל ג'וזאר-פחה, והראשי שבאלה היה השייך דאהר*.) כפי שכינה אותו גפוליון בזכרונותיו. כן נפגש הוא, או יצר קשרים, עם נציגי מיעוטים מסוגים שונים, בין שהיו אלה המתואלים השיעיים, שחלק מהם הושמד זמן-מה לפני כן ע"י ג'וזאר, או הנוצרים לכתותיהם או אפילו היהודים. יתכן לומר כי את המקום הבולט שבכל אלה תפסו הדרוויים, שישבו אז במקומות שונים בארץ. גורמים אלה סייעו לו, נוסף על ארגון האספקה שכבר הוזכר כאן, גם בארגון רשת מודיעין: כדי לדעת על תנועות הצבא התורכי במחנות האחרים וכדי „למשש את הדופק“ של דעת הקהל במקומות אלה. כן קיווה בונאפארטה לכך, שיקבל מתוך חלקי-אוכלוסיה אלה תוספת לוחמים (בעיקר היתה כונתו לפרשים) עת שימשיך במסעו צפונה, לאחר כיבוש עכו — ואח"כ לעבר הודו.

בליל ה-19 במרס ובמשך כל יום ה-20 בו, סיירו קציני-ההנדסה של גפוליון את חומות העיר כדי לקבוע מקום להבקעתן. היות והקצין שהוטלה עליו בדיקת החפיר של המבצר נפצע בידו בעת הסיור היו דוחותיו לקויים-בחסר: והוא לא עמד על כך כי לפי טיבו של התליל-הנגדי (הקונטר-אסקרפ*) של החפיר (אותו יכול היה למשש מעט מלמעלה בידו האחרת בה לא פגע הכדור התורכי) הריהו מורד

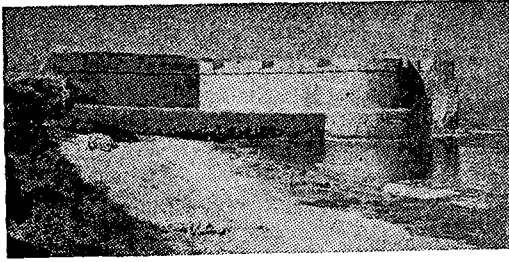

ג'וזאר פחה, שליט עכו ומחנהו

זקוף, 15 רגל גובהו, והלז עלול היה לשמש מכשול רציני לירידת המסתערים לתוך החפיר שבתחתיתו עשויים היו ליהנות ממצב של „שטח-מת“ כלפי אש-המבצר. מצויים פירושים שונים לטיבו המדויק של הקושי שבהתגברות על החפיר: היות התליל-הנגדי מצופה אבן, וע"כ קשה פי כמה להריסה (לצורך יצירת מדרון-ירידה נוח-יותר) — או מציאותו של „נתיב-מחופה“ בצלעו של התליל-הנגדי. על כל פנים עובדה היא כי ההסתערויות הראשונות סוכלו לא-במעט ע"י התקלות שהיו כרוכות בטיבו של החפיר, ואשר לא-פעם העמידו את היחידות המסתערות בפני מכשולים פתאומיים שלא הובאו בחשבון מראש (ויהא זה בשל קוצר סולמות-ההסתערות, מטעני-פיצוץ בלתי-מספיקים, או עוד מצבים מעין-אלה). אין הכוונה לתאר כאן את כל נסיונות ההבקעה, שכן תאור כזה יהיה רצוף פרטים טכניים בני התקופה ההיא באמנות-המצור, אשר אין לנו ענין בהם בימינו. נאמר רק, שאם כי ב-25 במרס הובקעה בחומות העיר הפרצה הראשונה — הרי לא הצליחו אח"כ הצרפתים המסתערים להפכה למאחו קבוע בידיהם ממנו יוכלו לחדור הלאה אל תוך העיר — ולהתפשט בה לעברים.

השלב הראשון של המצור נמשך מ-19 במרס עד ה-25 באפריל. במהלכו של שלב זה — לאחר שפחתו הסיכויים להבקיע בתותחים פרצה בחומה, ולנצל את הריסותיה שיפלו לחפיר לשם העפלה על גדת-העורפית הוקופה, ולכבוש אח"כ את העיר בהסתערת דרך הפרצה — החלו חופרים מנהרות וחותרים דרכן אל מתחת לחומה. במחתרות אלו פוצצו חומר-נפץ למען גרום למפולת-חומה גדולה ככל-האפשר; גם בשלב זה ניסו פעמים להאחו בפרצות ופעם אחת הסתערו הסתערות רבתי. הנצורים, לעומת זאת, הגיחו בתקופה זו שש פעמים מתוך העיר, ובהודמ-נויות אחדות אף הספיקו בתחילה לפגוע במחתרות או בסידורי-מצור אחרים של הצרפתים — אך מבלי להשיג בסופו-של-דבר תוצאות של ממש כל שהן.

* למעשה היה זה, כפי הנראה, בנו של דאהר על-עומד הנווד אשר ליכר באמצע המאה הי"ח את שבטי הבארויים, השתלט על עכו ובעה אותה מחדש ושלט ברוב צפון-הארץ. דאהר זה הוכרע ע"י פחה תורכי שנשלח נגדו, ולבסוף נהרג. צאצאיו נשארו שוגאים-בנפש לג'וזאר, שהיה ממפקדי הצבא אשר פעל נגדו. מותו של דאהר חל יותר מ-20 שנה לפני מסע גפוליון; ולפי ספרו של פרופ' א. הייט, „דאהר אל-עומר“, היה זה בנו, עבאס אבן-דאהר, אשר שהה במחנהו של גפוליון לפני עכו.

המצודה הצפון-מערבית ביותר עליה נשענה טבעת-המגן של עכו (היתה ידועה כ"בסטיון-האנגלים").

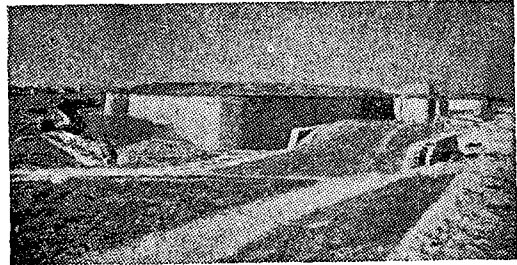
חיים אלה היוו למעשה את תותחי-המצור הכבדים ביותר היחידים שעמדו אז לרשות הצרפתים.

רבי-הערך שבקצינים שהציב סאָר סידיני סמית בתוך עכו היה קצין צרפתי, בן מחזורו של בונא-פארטה בבי"ס-למלחמה שבפריס, אשר היה ממתנגדי המהפכה הצרפתית ונכנס בסופו-של-דבר לשירות הבריטים. הלו — הקולונל פליפו, תותחן ומהנדס צבאי מעולה — היה למעשה הרוח החיה של התנגדות העיר; בעוד שהמצביא ג'זאר (עכ"פ לפי תיאורו של נפוליון) — כל-אימת שהצרפתים הצליחו לחדור לתוך פרצה בחומה — היה נמלט אל קרבת ספינתו הפרטית, שהמתינה לו בנמל עכו כדי להציל את עורו בשעת הצורך.

מצור ממושך זה היה לצבא הצרפתי, ללא ספק, פרשה מיגעת ביותר. גם כאן הוסיף לפקוד אותם הדבר, שנדבק באנשיו כבר בִּפּוֹ.

ואף סבלו אבדות ניכרות בנפגעים ובשבויים אע"פ שאבדות נגרמו גם לצרפתים. סאָר סידיני סמית לא הסתפק בהכטחת המוצאים של עכו אלא גם התערב, באמצעות תותחי אניותיו, בפעולות הקרב שביבשה, וכן שימשו בריטים כקצינים, ובעלי-מקצוע שונים שנשלחו על ידו, כתגבורת חשובה למגיני העיר. ארטילריית-המבצר חזקה ע"י הצבת התותחים הצרפתיים שנפלו לידיו בתפסו (כפי שסופר לעיל) את הספינות משייטת-האספקה-היבשית.

ראוי להזכיר גם את הנסיון של סמית ב־26 במרס לכבוש את חיפה ע"י העלאת כוחות בחופה — נסיון

המצודה המהווה את הבליטה החדה המזרחית ביותר בחומת עכו (במקום בו עמד המגדל הגדול).

אשר סוכל ע"י כוח-האבטחה הצרפתי שהחזיק בחיפה, בהודמנות זו נפל לידי הצרפתים תותח בריטי גדול-קוטר (שהיה מוצב באחת מסירות-הנוחתים הגדולות). תותח כבד שני נשבה מידי אניה תורכית, שהשליכה לתומה עוגן בחיפה ב־1 באפריל. שני תותח

2. מערכת-התבור

אשר עז רצונם להתנקם בעד מפתלם בקרב-קקון. הכוח הדמשקאי זו בראשית אפריל וחוצה את הירדן בשתי זרועות. הזרוע העיקרית, הדרומית, חוצה את הירדן מלמטה מים כנרת (לפי דעת כמה הסטוריונים — בג'יסר-אל-מג'אמי, ליד קיבוץ גשר של ימינו), בעוד שהזרוע הצפונית, החלשה יותר (אם כי בת אלפי לוחמים אחדים אף היא) עוברת בגשר בנות-יעקב, הזרוע הדרומית מתקדמת על פני הנתיב גשר-טבריה—נצרת ואילו הצפונית צרה על מצודת צפת ופושטת על כל הגליל העליון.

בונאפארטה, אשר קיבל מרשת-המודיעין שלו התרעה על צאת האויב מדמשק, משגר לעזרת ג'וזו, שהגיתו הראשונה בנצרת, את קלבר עם הדיביזיה שלו, ג'וזו, המסייד מנצרת לעבר טבריה, ניתקל

אם כי עכו הוסיפה להחזיק מעמד, על אף לחצו החזק של צבא-המצור הצרפתי. חשש השלטון התורכי המרכזי לגורלה. לכן נערכה עליידו תכנית אופרטיבית, לפיה היה על הגיס שברודוס לגחות בעכו עצמה; ובו בזמן יחצה גיס אחר, שנתרכו בדמשק, את הירדן וינתק את הצרפתים מנתיבי-ההנסיגה שלהם אל מצרים. בראשית אפריל השלים הכוח שבמרחב דמשק את התארגנותו. ג'זאר, בהשפעת לחץ הצרפתיים על המבצר, מחליט עתה לסטות מהתכנית האופרטיבית שנקבעה — והוא מצוה על הגיס הדמשקאי בפיקודו של פחת דמשק, לחצות את הירדן ולפעול בעורף הצרפתים כדי לחלץ את עכו. עוד בטרם מוכן הגיס מרודוס לפעולה, בינתיים מתברר שגם במחוז שכם מוכן שוב כוח מקומי, ובו כמה אלפי לוחמים

בנתיב מסעו של קלבר מסג'רה אל פולה.

חנית באדונים ליד סוק'אלחאן („בזר" בתורכית) למוז הר תבור. (ראשית המאה ה־11ט)

לנסות להמשיך בתנועתם מערבה, פנו הם דרומה או דרום-מערבה, לעמק יזרעאל, כשהכוו החונה ע"י לוביה תומך בהם ומחפה עליהם. כונתם היתה להת-חבר עם לוחמי שכם בעברו הדרומי של העמק ולפעול משם על קויהתחבורה של העורף הצרפתי, מעכו דרומה (מצרימה). כוח תורכי הגיע לפי ההערכות, לעצמה של 15.000 חיילי. קלבר, לאחר שנוכח בתנו-עת האויב לעמק יזרעאל, מחליט להתיצב בין האויב לבין מקורות האספקה שלו (ובסיטו לגסיגה) שבעבר הירדן מזרחה. אין הוא מבחין בכך שהאויב למעשה נטש, עקב תנועתו לעמק יזרעאל, את עורק-האספקה הזה — והחל מעתה להתבסס על מחוז שכס כעל מרכז-האספקה שלו, הוא מחליט לנוע בעקבות התור-כים ולתקוף אותם בהתקפת-לילה במקום חניתם. הוא מודיע על כונתו זו לבונאפארטה ב־14 באפריל — ונע על מגת לבצעה.

נפוליון — לדבריו — מכיר מיד בהערכת-המצב המוטעית של קלבר וכן באי-האפשרות לבצע התקפת-לילה מוצלחת בתנאים אלה: — לאחר מסע של 22 ק"מ, בשטח בלתי-מוכר, מבלי לאתר תחילה במדויק את מקום חנית האויב — ובלי שהות כל שהיא לסייד את מערכו. בספר-זכרונותיו מאשים הוא את קלבר בנסיגון לחקות את התקפת-הלילה של ריינייה ליד

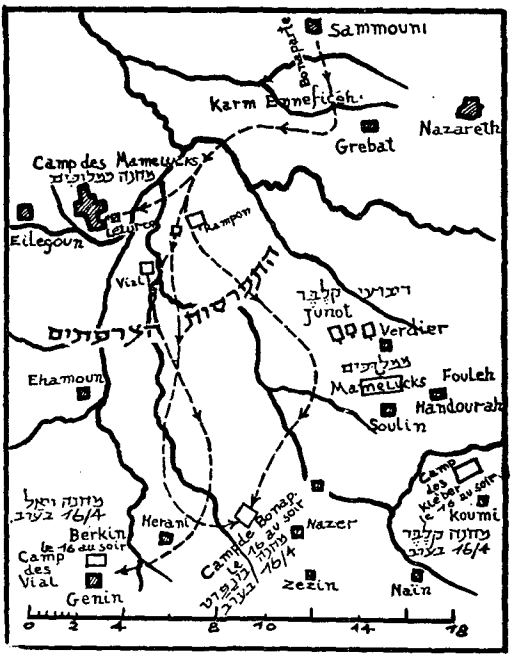
באויב בכפר-כנא, שממזרח לנצרת, ועל אף נחיתותו המספרית הודף את התורכים. אך במבואות גבעות-לוביה ניתקל הוא באויב עדיף-כות ונסוג לנצרת. בינתיים, ב־11 באפריל, הגיע אליו קלבר; הלז מקבל את הפיקוד על הכוחות, יוצא שנית לעבר התורכים המחזיקים בלוביה, ובקרב המתחולל בין כפר-כנא וסג'רה הוא מביס את פרשי התורכים והודפס לעבר עמק-הירדן. אך בחששו בפני ניתוק מבסיסו שבמשור עכו, נסוג הוא לאחר נצחון זה לנצרת.

ב־14 באפריל יוצא מורט, שהיה האחראי על אב-טחת הגליל, להלץ את מצודת צפת הנצורה ע"י חלק מכוחות הזרוע הצפונית של חיל התורכים. הוא נוקט ב„גישה העקיפה" בנועו קודם-כל לעבר גשר בנות-יעקב כדי לנתק בראש וראשונה את האויב מבסיסו. כתוצאה ממהלך זה מתחולל קרב במישור שמסביב למחניים של עכשיו — והכה התורכי מתפור ונסוג צפונה בדרך הגדה המערבית של הירדן, בפלסו לעצמו דרך לעבר דמשק. מורט, לאחר טהרו את מרחב צפת, מתקדם דרומה וכובש את טבריה, בה נמצאו באותו שלב (כפי שיתברר לנו להלן) מחסני האספקה בלבד של הצבא התורכי — ומשתלט עליהם. לאחר שקלבר נסוג, בתום הקרב ליד לוביה, לנצרת, שבו התורכים ונאחזו מחדש בגבעות לוביה. אך תחת

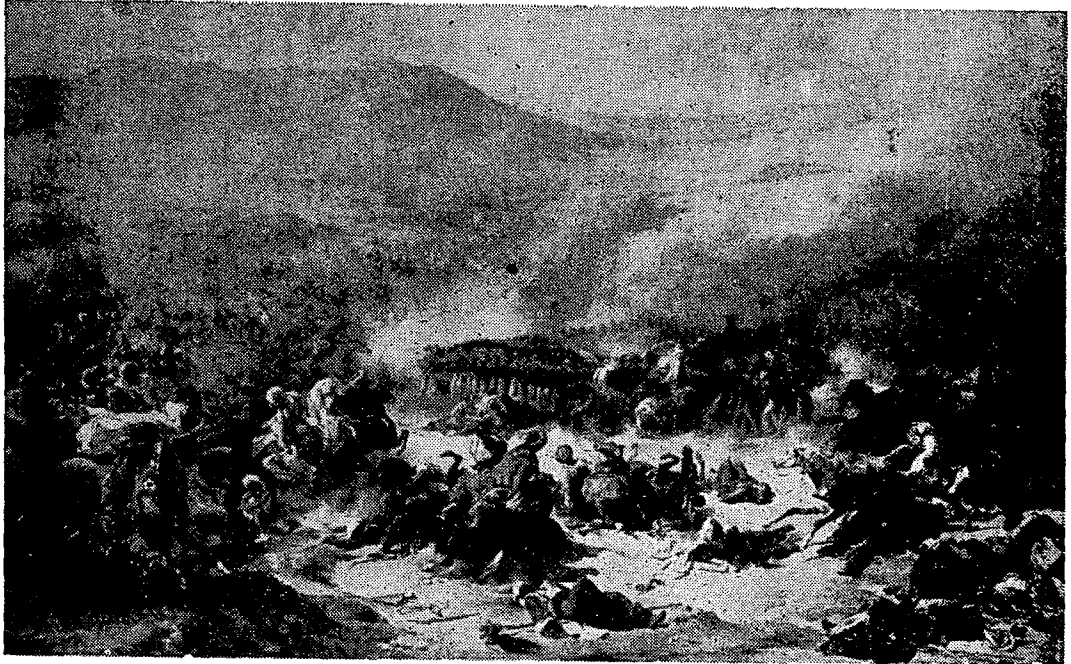

בהגיעו, כנראה לקרבת שריד של ימינו, (כרם-חניפס, כפי שסומן המקום במפה מימי נפוליון — המצ'), מבחין הוא במשקפת בשני הרבועים של קלבר אפופים בעשן אבק-השריפה ומוקפים כוחות אויב. הוא מחליט לבוא אל האויב בהפתעה. מסייעת בכך התבואה הגבוהה בשדות העמק שבעונה זו, המסתירה לחלוטין את חייליו. הוא פוקד לנוע בשתי זרועות: הזרוע האחת — לאגפו השמאלי של האויב, הלוחץ על קלבר; ואילו הזרוע השניה — לעבר נוריס, שלרגלי הגלבוע, כדי לחסום בתנועה זו את נתיבי הנסיגה של האויב לעבר ג'נין. לכשהבחינו קציני-המטה של בונאפארטה בהתמוטטותם כביכול של ריבועי קלבר — בעוד שלמעשה לא היתה אלא תנועה למעבר מתבנית-רבועים לתבנית של שדרת-הסתעפות, כדי להבקייע מעבר לנסיגה לעבר נצרת⁸ — מצוה נפוליון לעבור מיד להתקפה גלויה, תוך סיוע

היערכות קלבר בריבועיו — התפרסות בונאפארטה לקרב — מהלכיו — חזיות הצרפתים במוצאי היום השנה עם התנועות שבמפה הגדולה. הארטילריה, — הגיע על ציפורי ולן שם ובבור-קר נע שוב, דרך שמרון⁹ וחירבת-גיבתה¹⁰.

- 1) על כביש חיפה-נצרת, בקרבת נהלל; במפות הצרפתיות של או — סמוני.
- 2) לא הרחק מקיבוץ גבת של ימינו.
- 3) למי גרסה אחרת היה זה מעבר מתבנית שלשני "ריבועים" לתבנית של "ריבוע" גדול אחד — שבתוכו ייקל לחסות על הטוסים ועגלות-הכבודה והפצועים, על קרוניות החמושת-החיותמים וכיו. — המער.

המערכה על יד התבור (תמונה מאת קתיא ופיליפוטו). בתמונה נראים הריבועים של הצרפתים, כשאליהם מתנפצות הסתערויות הפרשים התורכיים.

תבצעי קלנדור הווראפארטה בגליל החזותו ובטנקא (אפריל 1799)

מיקוי הקריבה (נצרת) לנביה הר חבור) והחזיתו מסומנת על לסי הולוח והפופטי והן לפי הוצרי. מול חורבן' שבתקפה — פסחיים בגבעת הפרוריה

היתה: — לבצע לעבר דמשק פשיטה בלבד, בעיקר לשם השגת יתרונות כלכליים מסוימים. בונאפארטה דחה מחשבה זו, כי ראה בה נזק להמשך אפשרי של מסעו בעתיד לעבר דמשק, לאחר כיבוש עכו. נותרה איפוא האפשרות השלישית בלבד, כלומר: להסתפק בנצחון שהושג למרגלות התבור, ובהדיו שיתפשטו במרחב כולו — לשוב ולתפוס את המערך הקודם, לשם הכנעת עכו. ואמנם, לאחר שטוהר המרחב ליד מעברות-הירדן ע"י קלבר, חזר גפוליון לעכו בראש השדרה שעמה יצא מן המחנה ואילו קלבר נצטוו לחזור אל נצרת.

אבידות הצרפתים בקרב זה היו כ־300 איש מן הדיביזיה של קלבר — וארבעה בלבד בשדרתו של גפוליון.

אלה תולדות מערכת-התבור, שהוא ללא-ספק ה־קרב המעניין ביותר שניהל גפוליון בארץ-ישראל ואשר בו הפגין פעם נוספת את כל כשרונו כמפקד.

יא. המצור על עכו - שלב ב'

בחפירות המצור לפני עכו

לא ידעו המהנדסים הצרפתיים. לכן התמוטטה רק מחצית המגדל, והיה צורך למוטט את יתרו ע"י אש ארטילרית. בשטח הארטילרי חל בצד הצרפתי שני פור ניכר. בעקבות פקודה שנגלחה למצרים הפליגו מאלכסנדריה שלוש פריגטות צרפתיות והן העלו בחוף במפרץ-טנטורה כלי ארטילרית-מצור מהסוג שנחשב אז לכבדים ביותר, שהובאו אחר-כך בדרך-יבשה אל עכו. על-אף תגבורת זו, ולמרות שהמשיכו במלחמת המנהרות והפיצוצים, לא זכו הצרפתים להישגים נכרים. אף לאחר שקנו סוף-סוף אחיזה במ־קום בו עמד קודם-לכן „מגדל-הפינה” — לא יכלו

ארטילרי. משנפתחה אש-ארטילרית זו, מבין מיד קלבר גפוליון אץ לעזרתו — והוא חוזר תחילה לתבנית-ה„ריבועים” הקודמת; אך משהבחין בתדהמת התורכים, שנמצאו מותקפים במפתיע באגפם ובעורר פם, עובר אף הוא להתקפה — וכובש את פולה (מר־חביה). פרשיו של גפוליון דהרו בינתים אל לג'ון ולכדו שם את מחנה הפרשים הממלוכיים. מהלכים אלה מוטטו לחלוטין את האויב, שהחל נס מזרחה אל הירדן, ומתפור בחלקו בהרי שומרון, על מנת להגיע לשכם.

נצחון הכוחות הצרפתיים היה מוחלט.

בפני המצביא ניצבו עתה מספר ברירות: הראשונה, כמובן — לנצל את ההצלחה בכדי לכבוש את דמשק. אם כי יעד זה קסם ביותר מבחינה אסטרטגית וכלכלית, הרי ספק אם בכוחות קטנים כל כך, ניתן היה להחזיק מעמד בעיר גדולה זו. כן היה מהלך זה מתליש, כמובן, את הכוח הצרפתי שלידי עכו, וזאת לפרק-זמן די ממושך. האפשרות השנייה

השלב השני של המצור על עכו לא היה מיגע פחות מהראשון. הוא התחיל בכך שב־25 באפריל ניי־תנה הפקודה לפוצץ את חומרי-הנפץ שהוטמן במנהרה אשר נחפרה מתחת למגדל הגדול שבפינת החומות. פיצוץ זה לא השיג את התוצאה המקווה, שכן חלק מכח הנפץ התנדף לריק בתוך מרתף אשר על קיומו

פרש ורגלי תורכיים

(שים לב להעדך כ־100 שני הרובה ו)

...ובהתגוננות

איש ואשה באש ובחרב ובשמך רוחח

הצרפתים נהדפו מתוך העיר, כשהכוח התורכי הרענן, שנחת זה עתה, רודף בעקבותיהם — ומצליח אפילו להשתלט על חלק מביצורי-המצור הצרפתיים. אולם במהרה התאוששו הצרפתים, ובעוברם להתקפת-נגד אגפית כיתרו חלק מכוחות-הגייחה של האויב והכריזו אותו להכנע. כן עברו הם להסתערות מחודשת, בחדרם שוב לתוך העיר — בה נמשך הקרב מבית אל-בית במשך מספר ימים. אך הסתערויות מחודשות אלו, (שהעיקריות שבהן היו השביעית בבוקרו של ה-10 במאי; והשמינית במוצאי אותו יום) לא הביאו אף הן את ההכרעה, אך הן עלו לצרפתים ביוקר רב. בכלל, לחימה זו בשטח-בנוי היתה כרוכה במספר ניכר של אבידות. אם נוסיף לכך את חללי הדבר — ואת הצורך לקיים הן את טבעת-ההבטחה החיצונית שתוארה לעיל, והן את עורקי-התחבורה הארוכים — ומאידיך גיסא נביא בחשבון את הגישה הפתוחה שב-עורפה של העיר הנצורה אשר היה באפשרותה לקבל תגבורות להחלפת כל האבידות מבין מגיניה — הרי יסתבר לנו ממילא כי כבר חלף אז כל סיכוי מצד הצרפתים לצאת ממאבק זה כמנצחים, הן יחסי-הכוחות והן גורם-הזמן פעלו עתה באופן בולט נגדם. אך את ה"קש" האחרון, זה ש"שבר את גב הגמלי", היוו הידיעות שהגיעו ממקורות שונים לאוני נפוליון. באותם ימים התברר לו כי באירופה נתארגנה קואליציה שניה של מעצמות — החזקה מהראשונה שפעלה ב-97—1793 — אשר הכריזה מלחמה על צרפת; וכי מעמד הדיקטטוריון מעורער ביותר (כפי שאמנם ציפה בונאפארטה מראש) ושלפי פקודת הדיקטטור-

להתקדם יותר, כי מגיני העיר הקימו במהירות "מקצת-לעומק" מערכת ביצורים חדשה תחת זו שהובקעה.

בינתיים היה צפוי בכל עת בואו של הגיס התורכי מרודוס שנועד לחילוץ עכו. עיקר המשימה של הנצורים היה עתה להרויח זמן. אותו הקציין הצרפתי בשירות הבריטי שניהל את המערכה מהצד התורכי הגה את הרעיון הנכון שיש להתיש את הצרפתים ע"י שימוש נגדם באותם דרכי-הלחימה עצמם בהם נקטו הם נגד העיר הבצורה. כתוצאה מכך החלה מערכה-ממשית של חפירות וחפירות-שכנגד, של מנהרות ומנהרות-נגדיות, ושל פיצוצים הדדיים. היות ולרשות הנצורים עמדו כוחות-עבודה רבים יותר, הטיל אורח-לחימה זה עומס כבד ביותר על הצרים; ועובדה זו תרמה לא-מעט גם לכך שסוכלו — ולעתים ממש

בהסתערות...

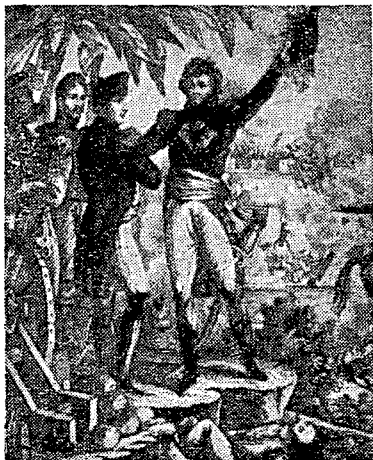
(הרמנים בעקבות הקציין)

ברגע-האחרון — מאמצי הצרפתים לבצע פרצות כאלו בטבעת-המגן שיהיה בהן כדי לחדור בפועל-ממש אל תוך העיר פנימה.

לבסוף נעשו ע"י הצרפתים כל ההכנות בשביל לערוך, ב-9 במאי, הסתערות-רבתי. אך ב-7 במאי גראתה באופק שייטת אוניות-תובלה. היה ברור שזהו הגיס מרודוס. עם זאת, לפי כיווני הרוחות, ניתן היה לשער, לדברי בונאפארטה עצמו, כי תעבורנה עוד כ-24 שעות עד שיוכלו כוחות אלה לעלות בפועל בחוף. הוא הזעיק מיד באזעקה כללית את כל חילו וציוה על גנרל לן לתקוף מידית את העיר. בהתקפה זו עלה בידי דיכיות לן לחדור אל רובעי-העיר הראשונים שמעבר לחומה. ברם, כתוצאה משינויים במצבי הרוחות — הצליחו בינתיים הגייסות שבאו נגד-דום לרדת אל החוף במועד מוקדם מהמשוער.

לא היה כל ערך לשהותו בארץ-ישראל, שכן לא היה עוד טעם לחשוב על המשך המסע צפונה, לתוך תורכיה, או מזרחה, לעבר הודו — היה דוקא ערך רב להימצאו שוב במצרים, ולתפקיד ההחזקה במצרים, בכלל. בתוך מצרים — כך סבר בונאפארטה — יהיה צבא זה בלתי מנוצח גם במסיבות הקיימות.

המישור השני היה אישי טהור. נראה היה כי הגיעה שעתו של נפוליון לחזור לאירופה ולהתערב בזירה המדינית. להגשמת מטרה זו צריך היה תחילה לחזור למצרים, לבסס את השלטון שם, למסרו לידי יורש מתאים — ולהפליג אחר-כך לצרפת.

האפילו למסע טוריה! — מערכת אברקיה קלבר קיורא לבונאפארטה בסיום המערכה: "גנרל, הנך גדול כמו העולם".

ריון נקט הצבא הצרפתי שורה של פעולות ברומ-איטליה, צעדים שנפוליון הכיר בהם מיד את התכוון סה הצפויה. ידיעות אלו — הן שנתנו כנראה את הדחיפה האחרונה אשר הביאה לידי החלטה על נסיגה מארץ-ישראל. שיקוליו של המצביא נערכו בשני משורים: —

הראשון היה מדיני-צבאי — הצורך להחזיר את חיל-המשלוח מצרימה. בעוד שעתה

כך ניתנה, ב-20 במאי 1799, לאחר מצור של ששים ושנים יום, פקודת הנסיגה מעכו. כדי להסוות את הנסיגה, וכדי לאפשר פינוי הפצועים והאפסניה, הוגברה במשך ששת הימים שקדמו לתאריך זה ההרעשה הארטילרית מכל הכלים — ולפי תיאורו של בונאפארטה במכתבו אל הדירקטוריון הפכה היא בהדרגה את כל העיר לעיי חרבות. אם כי חפירות המצור פונו ע"י אחרוני החיילים הצרפתיים בליל ה-20 בחודש, הרגישו הנצורים בהפסקת המצור רק בבוקרו של ה-21, באין ברשותם חיל-פרשים, לא יכלו לרדוף אחר הנסוגים.

י.ב. הנסיגה מארץ-ישראל

בונאפארטה נקט בשיטה של אדמה חרוכה. היתה זאת העונה בטרם-קציר, כששדות התבואה עומדים בהבשלתם; והוא ציפה להציתם בדרך הנסיגה.

גם בעזה, אליה הגיעו ב-29 בחודש, הרסו הצרפים את ביצורי העיר. לעומת זאת השאירו הם חיל מצב מתאים באל-עריש, בה חנו ב-2 ביוני, ואף הגבירו את הארטילריה של המצודה ע"י תוספת כלי-תותח אחרים. שיקוליו נפוליון היו שכל הרוצה לפלוש דרך מדבר-סיני למצרים יזדקק לאל-עריש, לשם הקמת בסיס לוגיסטי, בטרם יוכל לפתוח במסע; וכשאל-עריש תפוסה ע"י הצרפתים יאלץ האויב,

בעוד שהתקדמותם של הצרפתים אל עכו נתבצעה בפאת-המזרח של עמק-השרון, למרגלות ההרים, כדי להימנע מצליחת שפכי הנחלים — הרי מעכו ליפן נסוגו הם לאורך שפת הים; שכן בעונת שנה זו (סוף מאי) לא היה עוד צורך להתחשב בגורם זה. נתיב הנסיגה היה עכו-חיפה-טנטורה-קיסריה-מינת-אבו-זבורה⁽¹⁾. את הירקון צלה חיל-המשלוח ב-24 במאי על גבי גשר-סירות, וחנה ביפן. שם השתהו למשך שלושה ימים כדי לפנות את המחסנים ולהרוס את הביצורים. כאן קרה מקרה שני שעתידי היה לשמש אחר-כך נושא לפלוגתא ממושכת⁽²⁾. המדובר הוא בהחלטה שקיבל או נפוליון: — להשאיר בידי חולי-דבר אנושים, שנבצר היה לפנותם, מנות אופיום כדי שיוכלו לאכז את עצמם לדעת. יש הסוברים שהוא ציפה להרעילם.

מיפו נמשך המסע, ב-28 במאי, דרך רמלה לעזה.

(1) סמוך למכמורת של ימינו, מצפון לנתניה.

(2) המקרה הראשון היתה, כזכור, החלטה בונאפארטה, כחודשיים וחצי קודם-לכן, להוציא להורג ביפו את כל שבוייו. (ראה בסקירה "מסע נפוליון בארץ-ישראל" ב-"מערכות" חוב' קט"ז עמוד 63).

קודם-כל, להאבק עליה. חישובו זה עתיד היה להת-
אמת.

מובן מאלי שצליחת המדבר בעונה זו (בחודש
יוני) נתגלתה כקשה ומיגעת בהרבה מזו שהצרפתים
ביצעה, בכיוון ההפוך, בחודש ינואר.

יש בין ההיסטוריונים הצרפתיים המש-
זים צליחת מדבר זו — בזעיר-אנפין, כמו-
בן. — לנסיגתו הגדולה של נפוליון, שהיתה
צפויה לו כעבור י"ג שנה ברוסיה, וזאת
בנוסחה: — "שרב תחת שלג, ובאדווים
תחת קוקיפים".

בהגיעו ב-4 ביוני אל המצודה הקטנה של קטיה,
בפאת-מערב של סיני, החנה גם שם בונאפארטה
חיל-מצב לא-גדול, את המסע מעכו ועד קהיר סיים
הצבא הצרפתי בעשרים וחמישה ימים — כולל ימי-
חניה ביפו, עזה, אל-עריש וצלחה (שממערב לתע-
לת-סואץ של היום, אליה הגיעו ב-7 ביוני). את
המרחק ניתן להעריך בכ-530 ק"מ בקירוב. אבידות
הצרפתים במסע הארץ-ישראלי היו כדלקמן:

נפלו בקרב 500
מתו בבת-יחולים עקב פציעה או מחלה 600
פצועים*) 1500

אם כי מספרים אלה ניתנו ע"י נפוליון, דומה כי
יש להתיחס אליהם באמון; שהרי הם כלולים בדו"ח
לבקשת תגבורת, שהוא שיגרו לצרפת. אין להניח
שבמקרה כזה היה הוא גורע מעצמת התגבורת
הנדרשת לו.

לגבי אבידות האויב אין לנו כל מקור אחר פרט
למספרים שניתנו ע"י בונאפארטה — ואין ספק
שבמספרים אלה רבה היא ההגזמה, ואין על-כן
להביאם כאן. מכל-מקום, אין ספק שאבידות האויב
עלו בהרבה על אלו של הצרפתים.

עם כניסתו החגיגית של "הקורפוס הסורי" לקהיר
ב-14 ביוני 1799, בא לקצו המסע של הגנרל נפוליון
בונאפארטה בארץ-ישראל.

* לפי טענתו של בונאפארטה, במערכת אבוקיר —
באמצע יולי — כבר השתתפו בקרב כ-1200 מפצועים אלה.
המערכת

לסיכום

סיפור העלילה מדבר בעד עצמו. אך מן הדין שבסיומה של סקירה זו נפנה את תשומת-
לבנו אל מספר נקודות חשובות:

● גם במאבקים צבאיים קודמים שבין מצרים לבין יריבים שמעברה הצפוני, שימש מדבר-סיני
כפרוזדור-מעבר מפלשת אל עמק-היאור. אך במסע נפוליון עדים אנו לצליחת-המדבר הראשונה שבוצעה ע"י
צבא שניתן לכנותו "צבא חדיש". באם נשוה עם זאת לנגד עינינו את העובדה שלא עמדו אז לרשות
הצרפתים אמצעי-הסיוע של הטכניקה החדישה בתזמננו כגון רשת כבישים מוצקים, מסילת-ברזל, רכב
מונעי ואספקת מים בצנורות או שאיבת מים מבארות באמצעות מנועים, אותם אמצעים שעמדו לרשות
הגרמנים והאנגלים במלחמת-העולם הראשונה, או שהיו בידי הצבא המצרי במלחמת-העצמאות הישראלית
או בידי צה"ל במבצע-קדש — וכן לא עמדו לרשותם סיורי אויר ותצלומי אויר, כבימינו — הרי נבין
מה גדול היה המעשה אשר בוצע ע"י הצרפתים בחודשי פברואר ויוני 1799. ואין ספק שמגיע מלוא ההערכה
לחכנון הלוגיסטי המדויק ומרחיק-הראות של מארגני המסע.

● לא נוכל להתעלם גם מנקודה נוספת אחת, והיא — נזיחותו המספרית המכרעת של "הקורפוס הסורי"
הצרפתי לעומת יריביו, במה יש איפוא להסביר בכל-זאת את הנצחונות הצרפתיים, בכל התנגשות-קרבת
(להוציא מן הכלל את מצור-עכו)? כבר נוכחנו שבונאפארטה הרכיב את חיל-המשלוח למצרים ממיטב
הלוחמים של ארמית-איטליה הצרפתית, עטורת הנצחונות. בפנינו, איפוא, מצד אחד, צבא אירופי מעולה
יחדיש, אשר צמת ממגמות-הקדמה של המהפכה הצרפתית והוא בעל רמת-משמעת גבוהה — ממולו ניצב
צבא לבנטיני, בעל ארגון מפגר, נשען על משטר מדיני, חברתי וכלכלי רקוב ומעורער לחלוטין, והוא
אף בטול תכונת-משמעת כלשהי. על כן לא היו גייסות תורכים אלה בגור יריב ראוי לחיל-המשלוח
הצרפתי — ולא ניתן להשחמם לאותם צבאות בהם ניתקל הצבא הצרפתי בשדות-הקרב של אירופה.
בכך יש גם כדי להסביר את מספר האבידות הקטן שסבלו הצרפתים במסע זה, אם נשוה אותו למספר
אירועי הקרב שנתרחשו בכל זאת במהלכו.

● בפרשת מצורעכו אנו נתקלים במה שמקובל לקרוא בימינו „מומחים זרים“, אשר באו לעזרת חיל-המצב המקומי. על מומחים אלה נמנו הקצין הצרפתי פליפו, שהיה קצין-הנדסה לפי מקצועו, קצינים בריטיים אשר בעיקר היו קציני ארטילריה, וכן נכללו ב„משלחת“ זאת גם צותי תותחנים בריטיים. מסתבר של „חיוזוק“ זה היה יחד עם גורמים אחרים, חלק לא-מבוטל בכושר-העמידה של מגיני עכו; ונוכחות „מומחים זרים“ אלה ודאי שהעלתה שם את רמתו הכללית היוזדה של חיל התורכים.

צא ולמד איפוא, מה ערכם של „מומחים“ אפילו בצבא מפגור.

● להערכה נאותה ראוי כושר הצעידה של הגייסות הצרפתיים, כי מבחינה זו הצטיין הצבא הצרפתי של הימים ההם, וידועים הישגיו בשטח זה בזירה האירופית, ועל כן לאור התנאים המיוחדים של הזירה המזרח-תיכונית, המוכרים לנו היטב, במובנם האקלימי והטופוגראפי — ובידענו את מטען צרכי-הקיום והלחימה העצום שנשא על גבו החייל הצרפתי של אז — לא נוכל שלא להעריך חיל-ירגלים משובח ומעולה זה (וביחוד כשנוכח כי היה זה חיל-ירגלים ללא העזרים והשכלולים הטכניים של המאה-העשרים). ויצוין כי כאן גילה הוא לא רק כושר-צעדה בלבד, אלא — ביתר דיוק — כושר-צעדה-ולוחמה, כאחד. סלו. למשל, יום אחד בימי המסע לעבר עכו. החייל יצא ממספה שליד רמת-הכובש, נע צפונה — וניתקל ליד קקון באויב חזק המצריך את הכנסת ה„קורפוס“ כולו לקרב; הוא הביס את האויב ורדף אחריו (לא עיי הפרשים בלבד אלא גם באמצעות דיביזיות רגליות) — והמשיך את מסעו עד לחנית-הלילה בזיאת. בפנינו כאן מסע וקרבת-התקלות של כ-30 ק"מ המבוצעים עלידי כוחות בהיקף של קורפוס. או הבה ונעקוב היטב על פני המפה אחר תנועותיה וקרבותיה של אותה שדירה, עם נפוליון בראשה, אשר חשה מעכו לעזרת קלבר במערכת-התבור.

דומה לעתים שכושר-צעידה-ויקרב מופלא זה התנון או גחלש עם התפתחות הטכניקה העשירה של ימינו.

● ועוד לקח חשוב טמון לנו בהסתכלות במסע-מלחמה זה והוא — ערך המדבר כגבול. שני הצדדים הכירו יפה בקושי העצום הצפוי להם במקרה של הכרח לצלוח את המדבר לנוכת התנגדות. הכרה זו היא שהניעה את ג'זאר לתפוס את אל-עריש — בהכריחו עיי כך את נפוליון לתכנן את מסעו אחרת מכפי שהיה עושה זאת אילו היה מחויק מלכתחילה גם את אל-עריש בידו. אכן, גבול אשר לפניו משתרע מדבר, הריהו גבול אשר במידה רבה נמצא מוגן עיי הטבע. ניתן, כמובן, גם להתגבר על המדבר; ותולדות המלחמות בפינת-עולם זו מעידות על כך. אך לא ניתן (עכ"פ לא עד התקופה הקרובה אלינו ביותר, בה התפתחו הכוחות הממוכנים-ומומנעים, וכן כוחות-האוויר) להסתיר את צליחת המדבר ואת התכונה לקראתה; ולכן מהוה המדבר שעל הגבול מעין „בלם“ בפני הפתעה.

נציין בסיום רשימה זו שבשנת 1800 גברו האנגלים על הצרפתים והוציאום ממצרים בשימם עלידי כך לאל את כל ההערכות האיטרטגיות של ממשלת צרפת שנתיים קודם-לכן.

ביבליוגרפיה

אציין כאן אותם הספרים אשר שימשוני במישרין בהכנת סקירה זו, על שני חלקיה (מסע נפוליון בארץ-ישראל, שב„מערכות“ חובי קט"ז — ו„מצורעכו ומוערכת-התבור“ שבחוברת זו):

א. טרלה — „נפוליון“ בהוצאת „ספרית פועלים“.

York von Wartenburg 'Napoleon als Feldherr'

York: 'Napoleon as a General'

ספר זה נכתב בגרמנית, אך מצוי גם בתרגום אנגלי (בשני כרכים)

Napoleon "Memoire de Campagne d'Egypte et de Syrie"

אני השתמשתי במהדורה הגרמנית של זכרונות אלה

Napoleon — Der Aegyptisch-Syrische Feldzug

כמובן מצויים בשפע ספרי זכרונות (ולעתים הנם אלה בגדר כתבי-יד) ומש, שנכתבו בידי בני-דורו ובנות-דורו של נפוליון הראשון.

בחוברת „מערכות“ ט"ז"ז (מאי-יולי 1943) מורסמה הסקירה הקצרה „מערכת התבור“ מתוך ספרו של קולי בורדו.